

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2015. Prezenta traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ea nu obligă în niciun fel Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea referințele cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul acestui document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2015. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

SECȚIA A PATRA

CAUZA VELYO VELEV c. BULGARIEI

(Cererea nr. 16032/07)

HOTĂRÂRE
[Extrase]

STRASBOURG

27 mai 2014

Această hotărâre va deveni finală în condițiile stipulate de Articolul 44 § 2 din Convenție. Poate fi supusă revizuirii de formă.

În cauza Velyo Velelev c. Bulgariei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a patra), în complet de Cameră compus din:

Ineta Ziemele, *Președinte*,

Päivi Hirvelä,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoria,

Zdravka Kalaydjieva,

Paul Mahoney,

Faris Vehabović, *judcători*,

și Françoise Elens-Passos, *Grefier de Secție*,

Deliberând în Camera de Consiliu, la 6 mai 2014,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la această dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o cerere (nr. 16032/07) îndreptată împotriva Republicii Bulgaria, prin care un cetățean al acestei țări, dl Velyo Nikolaev Velelev ("reclamantul"), a sesizat Curtea la data de 5 martie 2007 în temeiul articolului 34 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale ("Convenția").

2. Reclamantul a fost reprezentat de dna E. Syarova, avocat în Stara Zagora. Guvernul bulgar ("Guvernul") a fost reprezentat de către Agentul său, dna M. Kotseva, din cadrul Ministerului de Justiție.

3. Invocând încălcarea articolului 2 din Protocolul nr. 1, reclamantul a pretins că, în timp ce se afla în penitenciarul Stara Zagora, nu a fost lăsat să își continue studiile și că a fost tratat ca și "recidivist" înainte ca o condamnare definitivă să fie pronunțată în cazul său, prin încălcarea articolului 6 § 2 din Convenție.

4. La 14 decembrie 2010, cererea a fost comunicată Guvernului.

ÎN FAPT**I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI**

5. Reclamantul s-a născut în anul 1977 și locuiește în Stara Zagora. În 2003, a fost condamnat pentru fraudă și între 11 februarie 2003 și 9 august 2004 a executat o pedeapsă cu închisoarea în penitenciarul Stara Zagora. La 1 octombrie 2004, a fost arestat sub suspiciunea de posesie ilegală de arme de foc. Între 29 noiembrie 2004 și 20 aprilie 2007, s-a aflat în arest

preventiv în penitenciarul Stara Zagora, unde pretinde că a fost cazat împreună cu deținuți ”recidiviști” (a se vedea paragraful 20 de mai jos).

6. Cum nu își terminase niciodată liceul, reclamantul a solicitat să fie înscris la școala care funcționa în cadrul penitenciarului Stara Zagora. În august 2005, el a adresat Guvernatorului penitenciarului Stara Zagora o cerere prin care solicita să fie înscris la școală în anul școlar 2005/06. Până la începerea anului școlar la 15 septembrie 2005, nu primise niciun răspuns, astfel că, la 29 septembrie 2005, s-a adresat din nou Guvernatorului și, în plus, Ministerului Educației și parchetului (în Bulgaria, procurorul este autoritatea competentă pentru supravegherea executării legale a detenției preventive și post condamnatorii). Reclamantul a primit o scrisoare din partea parchetului datată 6 octombrie 2005, care stipula că administrația penitenciarului, ținând cont de condamnarea anterioară, a luat în considerare posibilitatea ca reclamantul să studieze. În continuare, procurorul a precizat că alegațiile reclamantului cu privire la un refuz al dreptului la instruire nu au fost confirmate. De asemenea, în data de 24 octombrie 2005, reclamantul a primit un răspuns din partea Ministerului Educației. Scrisoarea statua că persoanele private de libertate (*лишени от свобода*) aveau dreptul la continuarea studiilor în cadrul penitenciarului, fără a face vreo referire la persoanele deținute preventiv.

7. Între timp, la 19 octombrie 2005, reclamantul a înaintat o nouă solicitare Guvernatorului penitenciarului, Ministerului Educației și parchetului ierarhic superior. La 26 octombrie 2005, reclamantul a trimis o nouă cerere Guvernatorului penitenciarului prin care, din nou, a solicitat să fie înregistrat la școala penitenciarului în anul școlar 2005/2006. Cu referire la scrisoarea din 24 octombrie 2005, reclamantul a susținut că Ministerul Educației i-a recunoscut dreptul de acces la instruire în închisoare. La 7 Decembrie 2005, acesta a primit o scrisoare semnată de către Șeful Departamentului pentru Executarea Pedepselor din cadrul Ministerului Justiției, prin care i se respingea cererea. Scrisoarea statua, *inter alia*, că:

“S-a stabilit că [reclamantul] nu a fost încă condamnat. Odată condamnat, el va fi transferat într-un penitenciar pentru recidiviști.

Includerea recidiviștilor în programul educațional și de muncă al unui penitenciar pentru infractori primari ar duce la o încălcare a regulii potrivit căreia deținuții din categorii diferite urmează să fie cazați separat și să participe separat la programele corecționale ...”

8. La 21 decembrie 2005, reclamantul a formulat apel împotriva refuzului de a fi înscris la școală, argumentând că, în absența unei hotărâri definitive de condamnare, el nu putea fi tratat ca și ”recidivist”. În observațiile sale, el s-a bazat în mod explicit pe dreptul la instruire, astfel cum acesta este garantat de articolul 53 din Constituție și articolul 2 din Protocolul Nr. 1 la Convenție, precum și pe articolul 77 din Ansamblul Regulilor minime ale Națiunilor Unite privind tratamentul deținuților care prevedea, *inter alia*, că ”trebuie să se ia măsuri pentru a se desfășura

instruirea tuturor deținuților capabili de a profita de aceasta”. În opinia reclamantului, Legea cu privire la Executarea Pedepselor din 1969 (a se vedea paragrafele 15-19 de mai jos) impunea autorităților obligația de a oferi acces la instruire deținuților arestați preventiv în același mod ca și pentru deținuții condamnați. Refuzul nu a urmărit un scop legitim și contravenea Legii Educației și Convenției Națiunilor Unite împotriva Discriminării în Educație (publicată în Monitorul în 1963). În cursul audierii, el a precizat că altor persoane aflate în situația sa li s-a permis să studieze și că autoritățile penitenciare nu au furnizat niciun temei juridic pentru refuzul lor. Guvernatorul penitenciarului a admis că anterior a existat o practică de a oferi acces la școală însă aceasta a fost întreruptă din cauza preocupărilor legate de influența ”recidiviștilor” asupra infractorilor ”primari”. Reclamantului i-a fost refuzat accesul pentru că urma să fie tratat ca și ”recidivist” în sensul Legii cu privire la Executarea Pedepselor din 1969 (a se vedea paragraful 20 de mai jos) și nu putea frecventa școala pentru că acest fapt l-ar fi adus în contact cu infractorii primari.

9. Printr-o hotărâre din 24 martie 2006, Tribunalul Stara Zagora a admis apelul reclamantului și a ordonat Guvernatorului să-l includă pe reclamant în programul educațional al penitenciarului. În special, acesta a constatat că refuzul Guvernatorului penitenciarului s-a bazat pe presupunerea că reclamantul era un ”recidivist” și, din moment ce penitenciarul Stara Zagora era unul pentru infractori ”primari”, a fost de datoria administrației penitenciarului să îl excludă din cadrul programelor educaționale ce implicau alți deținuți, majoritatea aflați la prima infracțiune. Tribunalul a susținut că reclamantul nu putea fi considerat ”recidivist” în sensul secțiunii 158 din Legea privind Executarea Pedepselor deoarece, deși anterior fusese condamnat la o pedeapsă cu închisoarea, procedurile curente împotriva lui erau încă pendinte și hotărârea de condamnare nu devenise încă definitivă și irevocabilă. Prin urmare, regula cu privire la separarea în închisoare a deținuților ”recidiviști” nu se aplica în cazul reclamantului.

10. Guvernatorul penitenciarului a recurat această hotărâre. El a precizat că, în conformitate cu principiul tratamentului diferențiat pentru categorii diferite de deținuți, reclamantul a fost inclus în grupul acelor deținuți preventiv care, în cazul unei condamnări, s-ar încadra în categoria ”recidiviștilor”. Mai mult, penitenciarul Stara Zagora era unul pentru infractori primari iar cazarea ca atare a ”recidiviștilor”, inclusiv a deținuților aflați în arest preventiv, constituia o excepție.

11. Înainte de judecarea recursului la 9 august 2006, reclamantul i-a solicitat Guvernatorului să-l înscrie la școală în noul an școlar începând cu 15 septembrie 2006. Cum nu a primit niciun răspuns, acesta a adresat o solicitare similară Departamentului pentru Executarea Pedepselor din cadrul Ministerului de Justiție.

12. La 26 septembrie 2006, Curtea Administrativă Supremă a pronunțat o hotărâre definitivă în dosarul reclamantului cu privire la lipsa accesului la

instruire. În fața Curții Administrative Supreme, procurorul (care intervine în toate procedurile judiciare din fața Curții Supreme) a opinat că decizia Tribunalului Stara Zagora a fost una corectă și că recursul Guvernatorului penitenciarului ar trebui respins. În continuare, procurorul a considerat că motivele cererii de recurs au fost neclare și bazate pe o interpretare eronată a legii aplicabile, spre deosebire de interpretarea corectă data de prima instanță în hotărârea contestată. În decizia sa, Curtea Supremă a remarcat că, înainte de modificările din 2002, Legea cu privire la executarea pedepselor stipula educația obligatorie a tuturor deținuților sub 40 de ani. Prevederile actuale vizează obligativitatea învățământului doar pentru persoanele cu vârsta sub 16 ani; pentru cele cu vârsta de 16 ani și peste, statul este obligat să ofere școlarizare persoanelor care solicită acest lucru. Cu toate acestea, conform legii, deținuții condamnați au dreptul de acces la instruire doar în cazul celor condamnați la cel puțin un an închisoare pentru a se asigura posibilitatea de a încheia un an școlar (a se vedea paragrafele 15-19 de mai jos). Curtea Supremă a conchis că:

“dreptul la instruire (obligatorie ori facultativă) este reglementat în legislația Republicii Bulgaria doar în privința persoanelor private de libertate ca urmare a unei condamnări definitive (лишаване от свобода) și nu privește persoanele private de libertate ca urmare a arestării preventive (задръжане под стража)”.

Rezulta că problema legalității atribuirii calității de ”recidivist” reclamantului de către autoritățile penitenciare a fost irelevantă.

13. Cu referire la această hotărâre, la 6 noiembrie 2006, Departamentul pentru Executarea Pedepselor a răspuns solicitărilor reclamantului din 9 august și 21 septembrie 2006, informându-l că nu va fi înscris la școala penitenciarului în anul școlar 2006/07.

14. Ulterior, reclamantul a fost condamnat la închisoare pentru o infracțiune la regimul armelor de foc. La 20 aprilie 2007, el a fost mutat din penitenciarul Stara Zagora și transferat în penitenciarul Pazardjik pentru a-și executa pedeapsa. Guvernul a informat Curtea că reclamantul nu a solicitat să participe la programele educaționale din acest penitenciar. Însă, în observațiile adresate Curții, reclamantul a declarat că nu a depus o astfel de solicitare deoarece în penitenciarul Pazardjik nu funcționa nicio școală. În plus, acesta a transmis Curții documente din care reieșea că cel puțin un deținut catalogat ”recidivist” a participat cu succes la programul educațional din penitenciarul Stara Zagora. Reclamantul a fost eliberat din penitenciarul Pazardjik la 27 iulie 2008.

II. DREPTUL INTERN PERTINENT

A. Accesul deținuților la instruire

15. Pe parcursul perioadei în fapt, accesul deținuților la instruire a fost reglementat de Legea cu privire la Executarea Pedepselor 1969 (în vigoare până în iunie 2009; “Legea din 1969”); regulamentul de punere în aplicare a Legii din 1969; Ordonanța nr. 2 din 19 aprilie 1999 cu privire la statutul deținuților aflați în detenție preventivă (în vigoare până în 2007, “Ordonanța”); Legea Educației Naționale din 1991 (“Legea din 1991”); și regulamentul de punere în aplicare a Legii din 1991. Trebuie menționat faptul că, anterior anului 2002, statutul deținuților aflați în detenție preventivă a fost reglementat prin ordonanțe ale Ministerului de Justiție. În 2002, astfel de norme au fost incorporate în Legea din 1969. Se pare că Ordonanța a continuat să rămână în vigoare până în 2006, atunci când regulamentul de aplicare a Legii din 1969 a fost completat cu prevederi care reglementează în detaliu statutul deținuților aflați în detenție preventivă.

16. Înainte de 2002, educația în penitenciare era obligatorie pentru deținuții cu vârsta sub 40 de ani (secțiunea 39 (1) din Legea din 1969), dar numai în cazul celor condamnați la un an sau mai mult de închisoare (secțiunea 47 (1) din regulamentul de punere în aplicare a Legii din 1969). Secțiunea 39 (1) din 1969 a fost abrogată în 2002, dar dispoziția din regulamentul de punere în aplicare a rămas în vigoare.

17. Dispozițiile relevante prevedeau trei regimuri diferite de acces la instruire. Primul, deținuții cu vârsta între 14 și 18 ani, cazați în ”școli de corecție” mai degrabă decât în închisori, aveau dreptul să participe la cursuri. Învățământul era obligatoriu pentru deținuții cu vârsta de maxim 16 ani (a se vedea secțiunea 39(3) a Legii din 1969 și secțiunea 7(1) a Legii din 1991). Peste această vârstă, deținuții condamnați aveau dreptul de a solicita includerea în programele educaționale iar administrația penitenciarului avea obligația de a furniza asemenea programe (secțiunea 39(4) a Legii din 1969 și secțiunea 75(1) din Regulamentul de punere în aplicare a Legii din 1969). La momentul intrării în penitenciar, autoritățile penitenciare trebuiau să facă o evaluare a nevoilor individuale ale deținutului cu privire la educație (secțiunea 66 a(1)(3) a Legii din 1969). Deținuții implicați în activități educaționale și care nu prestau o muncă aveau dreptul de a avea timpul petrecut în școală dedus din pedeapsa totală, în baza acelorași reguli care se aplică zilelor lucrătoare (secțiunea 103(4) a Legii din 1969).

18. Secțiunea 128 a Legii din 1969 prevedea că, în absența altor dispoziții, prevederile Legii din 1969 cu privire la deținuții condamnați se aplicau și deținuților aflați în detenție preventivă. O dispoziție similară conținea și Regulamentul de punere în aplicare a Legii din 1969 (secțiunea 168).

19. Dispoziții similare conținea și recent adoptata Lege cu privire la executarea pedepselor și detenția preventivă ("Legea din 2009"). Aceasta dispunea obligativitatea includerii în programele educaționale a deținuților condamnați cu vârsta sub 16 ani (secțiunea 162(1) a Legii din 2009). Pentru deținuții peste 16 ani, administrația putea asigura programe educaționale (secțiunea 162(2)). Includerea deținuților aflați în detenție preventivă în programele educaționale era "încurajată" (secțiunea 257(2)). În fine, timpul petrecut la școală urma să fie dedus din totalul pedepsei în baza aceluiași reguli care se aplică cu privire la zilele lucrătoare (secțiunea 178(4)).

B. Recidiviștii

20. La momentul situației de fapt, secțiunea 158(1) din legea din 1969 prevedea că, în scopul legii, termenul de "recidivist" desemna:

"(a) persoanele care au fost condamnate de două sau de mai multe ori la pedeapsa cu închisoarea pentru infracțiuni intenționate, care nu impuneau cumularea pedepselor..., dacă au executat deja o pedeapsă cu închisoarea;

(b) persoanele care au fost condamnate pentru o infracțiune în regim de recidivă ce constituie o circumstanță agravantă."

Conform secțiunii 12 a Legii din 1969, "recidiviștii" urmau să-și execute pedepsele în instituții separate. Secțiunea 8a (3) prevedea ca "activitățile corecționale să se desfășoare diferit, în funcție de categoriile de deținuți". În sensul acestei legi, "recidiviștii", ar putea fi transferați în alte penitenciare doar în situații excepționale dacă s-au îndreptat și nu există pericolul de a influența negativ alți deținuți (secțiunea 12(2) a Legii din 1969). Persoanele deținute preventiv care mai fuseseră anterior condamnate la o pedeapsă cu închisoarea și care nu au fost reabilitate erau cazate separat de ceilalți deținuți aflați în detenție preventivă (secțiunea 1306(1)(5) a Legii din 1969). Legea din 2009 conține dispoziții similare.

II. DOCUMENTE RELEVANTE ALE CONSILIULUI EUROPEI

A. Normele penitenciare europene

21. Normele penitenciare europene sunt recomandări ale Comitetului de Miniștri ai statelor membre ale Consiliului Europei cu privire la normele standard minime privind tratamentul deținuților. Statele sunt încurajate ca în elaborarea legilor și politicilor lor să se inspire din aceste norme și să asigure diseminarea pe scară largă a acestora autorităților judiciare și personalului penitenciar și deținuților.

1. Recomandarea nr. 87(3) referitoare la Normele penitenciare europene

22. Normele penitenciare europene din 1987 au fost adoptate de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 12 februarie 1987. Acestea au cuprins, *inter alia*, următoarele dispoziții cu privire la arestații preventiv:

“11.1. În repartizarea deținuților la diferite instituții sau regimuri trebuie să se țină seama de situația lor juridică și legală (deținut neîncarcerat sau condamnat, delinvent la prima abatere sau recidivist, sentință de scurtă durată sau pedeapsă mare), de cerințele speciale ale tratamentului lor, de nevoile lor medicale, de vârsta lor și de sex..

...

3. În principiu, deținuții arestați preventiv vor fi ținuti separat de cei condamnați, cu excepția cazului când ei sunt de acord să participe împreună la activități organizate în beneficiul lor..

...

91. Fără prejudicierea regulilor legale pentru protecția libertății individuale sau a procedurii care trebuie să fie respectată în cazul deținuților nejudecați, acestor deținuți care sunt presupuși a fi nevinovați până la dovedirea în instanță a vinei, trebuie să li se respecte drepturile ce decurg din Regula 90 și să fie tratați fără restricții în afara celor necesare pentru procedura penală și siguranța instituției.

...

96. Deținuților nejudecați li se va oferi ocazia de a lucra, ori de câte ori este posibil, dar nu li se va impune să muncească. Cei care aleg varianta de a munci vor fi plătiți ca și ceilalți deținuți. Dacă este posibilă pregătirea educațională sau cea de meserie, deținuții nejudecați vor fi încurajați să se prezinte la cursurile de pregătire organizate”.

2. Recomandarea nr. (89) 12 cu privire la Educația în penitenciare

23. La 13 octombrie 1989, Comitetul de Miniștri a adoptat o recomandare cu privire la educația în penitenciare. În Preambul se stipulau următoarele:

“Considerând că dreptul la educație este fundamental;

Luând în considerare importanța pe care o are educația în dezvoltarea individului și a comunității;

Conștient fiind, în special, de faptul că un procent mare de deținuți nu a cunoscut decât puține experiențe educaționale eficiente și că, din acest motiv, are nenumărate nevoi în materie de educație;

Considerând că educația în penitenciar ajută la umanizarea penitenciarelor și la ameliorarea condițiilor de detenție;

Considerând că educația în penitenciar este un mijloc important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate;

Recunoscând că în aplicarea practică a unor drepturi sau măsuri, în acord cu recomandările următoare, pot să fie justificate unele distincții între deținuții condamnați și deținuții aflați în detenție preventivă;

Ținând cont de recomandarea nr. R (87) 3 referitoare la Normele penitenciare europene și Recomandarea nr. R (81) 17 cu privire la politica de educare a adulților”.

În continuare, recomandarea dispunea, *inter alia*, următoarele:

“1. Toți deținuții trebuie să aibă acces la educație: aceasta trebuie să includă educația de bază, formarea profesională, activitățile de creație și culturale, educația fizică și sportul, educația socială și posibilitatea de a frecventa o bibliotecă;

...

4. Toți cei care sunt implicați în administrarea sistemului penitenciar și în gestionarea așezămintelor de detenție ar trebui, în măsura în care este posibil, să sprijine și să încurajeze educația;

...

6. Ar trebui să fie întreprinse toate eforturile pentru a încuraja deținutul să participe, în mod activ, la toate formele de educație;

...

17. Ar trebui să fie puse la dispoziția penitenciarelor credite, echipament și personal didactic, pentru a permite deținuților să primească o educație corespunzătoare.”

3. Recomandarea R (2006) 2 referitoare la Normele penitenciare europene

24. La 11 ianuarie 2006, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat o nouă versiune a Normelor penitenciare europene, menționând că Normele din 1987 ”trebuiau să fie revizuite în mod substanțial și actualizate pentru a reflecta evoluțiile care s-au produs în politica penală, practica privind condamnările și managementul general al așezămintelor de detenție din Europa”. Normele din 2006 conțin următoarele principii de bază:

“Principii de bază:

1. Toate persoanele private de libertate vor fi tratate cu respectarea drepturilor omului.

2. Persoanele private de libertate își păstrează toate drepturile care nu le-au fost retrase prin lege, în urma deciziei de condamnare la pedeapsa cu închisoarea sau de arestare preventivă.

3 Restricțiile impuse persoanelor private de libertate trebuie să se reducă la strictul necesar și vor fi proporționale cu obiectivele legitime pentru care au fost impuse.

4. Condițiile de detenție care încalcă drepturile omului nu pot fi justificate prin lipsa de resurse.

5. Viața în închisoare trebuie să se apropie cât de mult posibil de aspectele pozitive ale vieții din exteriorul penitenciarului.

6. Fiecare perioadă de detenție trebuie să fie gestionată astfel încât să faciliteze integrarea persoanelor private de libertate în societatea liberă. ...

Domeniul de aplicare

...

10.2 În principiu, persoanele plasate în arest preventiv de către o autoritate judiciară și cele private de libertate în urma unei condamnări nu pot fi închise decât în închisori sau în stabilimente destinate deținuților din ambele categorii.

Repartizare și spații de detenție

...

18.8 Decizia de a repartiza un deținut într-un anumit penitenciar sau într-o anumită parte dintr-un penitenciar trebuie să țină cont de necesitatea de a separa:

- a. arestații preventiv, de condamnați;
- b. bărbații, de femei; și
- c. deținuții tineri, de deținuții adulți.

18.9 Se pot face derogări de la dispozițiile paragrafului 8, cu privire la separația deținuților, cu scopul de a le permite acestora să participe împreună la activitățile organizate, însă, grupurile vizate trebuie să fie separate întotdeauna în timpul nopții, dacă nu există consimțământul lor de a împărți camera de detenție și dacă autoritățile penitenciarului consideră că măsura nu este în beneficiul tuturor deținuților respectivi.

...

Educație

28.1 Toate penitenciarele trebuie să ofere deținuților acces la programe de învățământ cât mai complete, care să corespundă nevoilor individuale ținând cont de aspirațiile acestora.

28.2 Trebuie să se acorde prioritate deținuților care nu știu să citească sau socotească, precum și celor care nu au urmat cursuri de școlarizare elementară sau formare profesională.

28.3 O atenție deosebită se va acorda educării tinerilor deținuți și a celor cu nevoi speciale.

28.4 Din punct de vedere al regimului penitenciar, școlarizarea trebuie să fie la fel de importantă ca și munca iar deținuții nu trebuie să fie penalizați financiar sau de alt gen, pentru participarea la activitățile educative.

28.5 Fiecare penitenciar trebuie să aibă o bibliotecă destinată tuturor deținuților, care să dispună de un fond suficient de resurse variate, de tip recreativ sau educativ, de cărți sau alte material de suport.

28.6 Acolo unde este posibil, biblioteca penitenciarului trebuie să fie organizată cu ajutorul unei biblioteci publice.

28.7 În măsura în care este posibil, educația deținuților trebuie:

- a. să fie integrată în sistemul național de învățământ și formare profesională, astfel încât după liberare, aceștia să își poată continua procesul de învățământ și formare profesională; și
- b. trebuie să se desfășoare sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior.

...

Arestații preventiv

Abordarea arestațiilor preventiv

95.1 Regimul arestațiilor preventiv nu trebuie să fie influențat de posibilitatea ca aceștia să fie condamnați pentru comiterea unei infracțiuni penale.

95.2 Regulile din această parte oferă garanții suplimentare în favoarea arestațiilor preventiv.

95.3 În raporturile cu arestații preventiv, autoritățile trebuie să se ghideze după regulile aplicabile ansamblului de deținuți și să permită preventivilor să participe la activitățile prevăzute prin regulile de față.

...

Accesul la regimul deținuților condamnați

101. Dacă un arestat preventiv solicită permisiunea de a urma regimul pentru deținuți condamnați, autoritățile penitenciare trebuie să-i satisfacă cererea, în măsura în care este posibil.”

ÎN DREPT

...

II. FOND

A. Pretinsa încălcare a articolului 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție

26. Reclamantul s-a plâns de faptul că i-a fost refuzat accesul la școală în penitenciarul Stara Zagora, cu încălcarea articolului 13 din Convenție și a articolului 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Curtea consideră că acest capăt de cerere trebuie analizat în temeiul articolului 2 din Protocolul nr. 1, care prevede următoarele:

“Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.”

1. Argumentele părților

27. Reclamantul a susținut că legislația națională nu interzice în mod explicit participarea deținuților arestați preventiv la programele educaționale ale penitenciarului și, prin urmare, el ar fi trebuit să fie tratat în același mod ca și deținuții condamnați și să i se permită accesul la instruire. În special, în opinia sa, dispozițiile ce privesc accesul deținuților condamnați la structurile educaționale ar trebui să se aplice tuturor categoriilor de deținuți. În motivarea cererii, reclamantul a susținut că autoritățile naționale au interpretat eronat dispozițiile relevante și, ca urmare, l-au tratat într-o manieră discriminatorie; drepturile i-au fost limitate mai mult decât era

necesar în scopul detenției; și, în mod automat și arbitrar, a fost privat de dreptul la instruire.

28. De asemenea, reclamantul a contestat motivul invocat de autoritățile penitenciare și de Guvern în observațiile lor, și anume că, în calitate de persoană care ar putea fi condamnată ca și "recidivist", excluderea sa de la școală se justifică în interesul "infractorilor primari" care o frecventau. El a subliniat că în timpul cât a fost deținut la Stara Zagora, acolo se aflau deținuți calificați "recidiviști" care frecventau școala din penitenciar. În opinia sa, acest fapt demonstrează că principiul separării "recidiviștilor" de ceilalți deținuți nu a fost respectat. În plus, reclamantul a argumentat că a fost illogic să-l excludă din școală pe motiv că, în calitate de deținut necondamnat, exista șansa să fie achitat și astfel ar fi trebuit să părăsească școala înainte de încheierea anului școlar. Oricum, în penitenciarul Stara Zagora, el a petrecut în stare de arest preventiv aproape doi ani școlari întregi. Dacă autoritățile penitenciare aveau vreun dubiu cu privire la durata arestării sale preventive, s-ar fi putut adresa parchetului. Reclamantul a susținut că, până la a fi condamnat, el avea dreptul de a beneficia de prezumția de nevinovăție și nu ar fi trebuit ca în această perioadă să-i fie refuzat dreptul la instruire. Odată condamnat și transferat în penitenciarul Pazardjik, el nu a mai avut posibilitatea de a își continua studiile pentru că în acest penitenciar nu funcționa nicio școală.

29. Guvernul a susținut că, în conformitate cu jurisprudența Curții, autorităților naționale le revenea sarcina de a reglementa și planifica mecanismele educaționale în țara lor. Decizia autorităților penitenciare de a exclude reclamantul de la școala penitenciarului a fost una rezonabilă, având în vedere necesitatea de a aplica standarde și condiții diferite în raport cu categorii diferite de deținuți. Detenția reclamantului în penitenciarul Stara Zagora, un penitenciar cu regim deschis destinat în principal infractorilor condamnați "primari", a fost o excepție și, la momentul respectiv, nu era clar pe ce perioadă va fi deținut acolo. În primul rând, Guvernul a susținut că, în calitate de deținut aflat în detenție preventivă, nu era oportun ca reclamantul să frecventeze școala alături de deținuți condamnați. Mai mult decât atât, în temeiul prevederilor Legii cu privire la executarea pedepselor, astfel cum se aplica la acel moment, preventivilor nu li se permitea înscrierea la școala penitenciarului decât dacă era sigur că vor rămâne în penitenciar pe o perioadă de cel puțin un an școlar. În al doilea rând, în calitate de deținut preventiv care risca să fie condamnat ca și "recidivist", era necesar ca dispozițiile cu privire la deținuții "recidiviști" să i se aplice și lui (a se vedea paragraful 20 de mai jos). Altfel, autoritățile penitenciare nu ar fi în măsură să protejeze pe deplin deținuții "primari" de contactul cu "recidiviștii". În plus, o relaxare a regulilor privind "recidiviștii" ar slăbi efectul disuasiv al pedepsei cu închisoarea. Dacă reclamantul ar fi fost ulterior achitat, el ar fi fost imediat pus în libertate iar excluderea din școală nu l-ar mai fi afectat. În cele din urmă, Guvernul a

subliniat că, în urma transferului în penitenciarul din orașul Pazardzhik, reclamantul nu a mai solicitat să participe la activitățile educaționale organizate acolo.

2. *Aprecierea Curții*

(a) Principii generale

30. Curtea începe prin a sublinia că, în general, deținuții continuă să se bucure de toate drepturile și libertățile garantate de Convenție, mai puțin dreptul la libertate, atunci când o detenție dispusă în mod legal intră în mod expres în domeniul de aplicare a articolului 5 din Convenție. De exemplu, deținuții nu pot fi maltratați, supuși pedepselor sau condițiilor inumane și degradante contrar articolului 3 din Convenție; ei continuă să se bucure de dreptul la respectarea vieții de familie, dreptul la libertatea de exprimare, dreptul de a-și practica religia, dreptul de acces efectiv la un avocat sau instanță de judecată în sensul articolului 6, dreptul la respectarea corespondenței și dreptul la căsătorie. Orice restricție asupra acestor alte drepturi necesită a fi justificată, deși o astfel de justificare poate foarte bine fi găsită în considerente de securitate, îndeosebi prevenirea dezordinii și criminalității, care decurge în mod inevitabil din circumstanțele închisorii (a se vedea *Hirst c. Marii Britanii* (nr. 2) [MC], nr. 74025/01, § 69, CEDO 2005-IX, și cauzele citate în aceasta; a se vedea, de asemenea, *Stummer c. Austriei* [MC], nr. 37452/02, § 99, CEDO 2011). În hotărârea *Hirst*, citată mai sus, § 70, Curtea a continuat precizând că “nu există nicio îndoială că un deținut își pierde drepturile din Convenție numai din cauza statutului său de persoană deținută în urma condamnării”. Acest principiu se aplică *a fortiori* cu privire la o persoană, cum este reclamantul pentru perioada în discuție, care nu a fost încă condamnată și care trebuie, prin urmare, să fie prezumată nevinovată (a se vedea, de exemplu, *Laduna c. Slovaciei*, nr. 31827/02, §§ 64 și 67, CEDO 2011).

31. Cât privește dreptul la instruire, în timp ce articolul 2 din Protocolul nr. 1 nu poate fi interpretat ca impunând o obligație Statului contractant de a crea sau subvenționa anumite instituții de învățământ, orice stat care face acest lucru, va fi obligat să ofere acces efectiv la acestea. Altfel spus, accesul la instituțiile de învățământ existente la un moment dat este o parte inerentă a dreptului prevăzut în prima frază a articolului 2 din Protocolul nr. 1 (a se vedea *Cauza “cu privire la anumite aspecte ale legislației privind utilizarea limbilor în Belgia”*, hotărârea din 23 iulie 1968, Seria A nr. 6, §§ 3-4; *Ponomaryovi c. Bulgariei*, nr. 5335/05, § 49, CEDO 2011; și *Catan și Alții c. Republicii Moldova și Rusiei* [MC], nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06, § 137, CEDO 2012 (extrase)). Această prevedere se aplică învățământului primar, secundar și superior (a se vedea *Leyla Şahin c. Turciei* [MC], nr. 44774/98, §§ 134 și 136, CEDO 2005-XI).

32. Cu toate acestea, Curtea recunoaște că, în ciuda importanței sale, dreptul la instruire nu este absolut, ci poate fi supus unor limitări. Cu condiția să nu existe niciun prejudiciu care să afecteze substanța dreptului, aceste limitări sunt implicit permise, deoarece ”dreptul de acces prin însăși natura sa impune o reglementare din partea statului”. Pentru a se asigura că restricțiile ce sunt impuse nu limitează dreptul în cauză într-o asemenea măsură încât să afecteze însăși esența sa și să-l lipsească de eficacitate, Curtea trebuie să se asigure că aceste restricții sunt previzibile pentru cei interesați și că urmăresc un scop legitim. Însă, spre deosebire de articolele 8 – 11 din Convenție, în cazul articolului 2 din Protocolul nr. 1 Curtea nu este ținută de o listă exhaustivă de ”motive legitime”. Mai mult decât atât, o limitare va fi compatibilă cu articolul 2 din Protocolul nr. 1 numai în cazul în care există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit să fie atins. Deși decizia finală cu privire la respectarea cerințelor Convenției revine Curții, statele contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere în acest domeniu (a se vedea *Catan*, citată mai sus, § 140, și cauzele citate în aceasta).

33. Este adevărat că educația este o activitate complexă din punct de vedere organizațional și a cărei funcționare este costisitoare, în timp ce resursele pe care autoritățile le pot aloca acesteia sunt în mod necesar limitate. Este, de asemenea, adevărat că atunci când hotărăște asupra modalității de reglementare a accesului la instruire, un stat trebuie să găsească un echilibru între, pe de o parte, nevoile educaționale ale celor sub jurisdicția sa și, pe de altă parte, capacitatea limitată de a îi integra. Totuși, Curtea nu poate trece cu vederea faptul că, spre deosebire de alte servicii publice, educația este un drept care se bucură de o protecție directă în temeiul Convenției. Este de asemenea un tip foarte special de serviciu public, de care nu beneficiază în mod direct doar cei care îl folosesc ci servește de asemenea funcții societale mai largi. Într-adevăr, Curtea a avut deja ocazia să sublinieze că ”într-o societate democratică, dreptul la instruire...este indispensabil în promovarea drepturilor omului [și] joacă ... un rol fundamental...” (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Ponomaryovi c. Bulgariei*, nr. 5335/05, § 55, CEDO 2011).

(b) Aplicarea acestor principii la situația de fapt din speță

34. În timp ce Curtea este conștientă de recomandările Comitetului de Miniștri în sensul că facilități educaționale ar trebui să fie puse la dispoziția tuturor deținuților (a se vedea paragrafele 21-24 de mai sus), reamintește că articolul 2 din Protocolul nr. 1 nu impune Statelor Contractante obligația de a organiza pentru deținuți unități de învățământ acolo unde acestea nu sunt deja înființate (a se vedea *Natoli c. Italiei*, nr. 26161/95, decizia Comisiei din 18 mai 1998, nepublicată și *Epistatu c. României*, nr. 29343/10, § 63, 24 septembrie 2013). Cu toate acestea, în speță, plângerea reclamantului se referă la faptul că i s-a refuzat accesul la o unitate de învățământ deja

existentă, și anume Școala penitenciarului Stara Zagora. După cum a fost menționat anterior, dreptul de acces la o instituție de învățământ deja existentă intră în domeniul de aplicare a articolului 2 din Protocolul nr. 1. Orice limitare a acestui drept trebuia, prin urmare, să fie previzibilă, să urmărească un scop legitim și să fie proporțională cu obiectivul urmărit (a se vedea paragraful 32 de mai sus). Deși articolul 2 din protocolul nr. 1 nu impune o obligație pozitivă de a organiza învățământ în închisori, în orice condiții, acolo unde o astfel de posibilitate există nu trebuie să fie supusă unor restricții arbitrare și excesive.

35. Curtea consideră că, în sensul articolului 2 din Protocolul nr.1, previzibilitatea restricției aplicată reclamantului poate fi pusă la îndoială. Cadrul legislativ relevant prevedea că deținuții condamnați cu vârsta de 16 ani sau mai mari aveau, la cerere, dreptul de a fi incluși în programele educaționale și că, în absența unor norme contrare clare, dispozițiile cu privire la deținuții condamnați s-ar aplica în același mod deținuților arestați preventiv. Singura prevedere expresă cu privire la dreptul la instruire al deținuților arestați preventiv a fost în sensul că autoritățile penitenciare ar trebui să "încurajeze" participarea preventivilor la programele educaționale din penitenciar (a se vedea paragrafele 15-19 de mai sus).

36. Lipsa de claritate a cadrului legislativ s-a reflectat și în faptul că, în cursul procedurilor interne și în fața acestei Curți, autoritățile naționale au invocat motive diverse pentru a refuza cererea reclamantului de a se înscrie la școală. Cererea sa a fost refuzată de Departamentul pentru Executarea Pedepselor din cadrul Ministerului Justiției pe motivul că „ odată condamnat” va fi transferat într-un penitenciar pentru ”recidiviști” și că, între timp, dacă ar fi permisă amestecarea în școală a ”recidiviștilor” cu deținuții ”primari” s-ar încălca obligația legală de separare a acestora (a se vedea paragraful 7 de mai sus). Ulterior, Guvernatorul penitenciarului de asemenea i-a refuzat cererea pe motive similare (a se vedea paragraful 8 de mai sus). Atunci când reclamantul a apelat decizia autorităților penitenciare de a-l exclude de la școală, Tribunalul Stara Zagora a constatat că el nu putea fi clasificat ca și ”recidivist” și a ordonat Guvernatorului penitenciarului să-l înscrie pe reclamant la școală. În urma recursului Guvernatorului penitenciarului, Curtea Supremă Administrativă a casat hotărârea tribunalului pe motiv că reclamantul nu era îndreptățit să ia parte la programele educaționale ale penitenciarului deoarece dreptul la instruire a fost avut în vedere de legislația relevantă ca fiind aplicabil exclusiv cu privire la persoanele private de libertate ca urmare a unei condamnări definitive și nu cu privire la cele arestate preventiv (a se vedea paragraful 12 de mai sus).

37. În plus, în timpul procedurilor din fața Curții, Guvernul s-a sprijinit pe trei motive diferite ca să justifice excluderea reclamantului de la școală. Întâi, acesta a susținut că, în calitate de arestat preventiv, era necorespunzător ca reclamantul să frecventeze școala împreună cu deținuții

condamnați. În al doilea rând, a pretins că, în calitate de arestat preventiv pe perioadă nedeterminată, nu era oportun pentru el să frecventeze școala destinată deținuților condamnați la 12 luni și mai mult de închisoare. În al treilea rând, Guvernul a susținut că, din moment ce reclamantul risca să fie condamnat ca "recidivist", nu ar fi fost în interesul condamnaților "primari" dacă i s-ar fi permis reclamantului să frecventeze școala.

38. Pentru Curte este demn de reținut faptul că Guvernul nu și-a sprijinit argumentele pe nicio probă referitoare la condițiile aplicabile în penitenciarul Stara Zagora. Necesitatea de a proteja reclamantul prin a-l ține departe de deținuții condamnați, datorită statutului său de arestat preventiv, nu a fost un motiv pe care să se sprijine autoritățile penitenciare atunci când au respins cererile reclamantului. Mai mult decât atât, din numeroasele cereri ale reclamantului de a i se permite să frecventeze școala, reieșea cu claritate că el nu a avut nicio obiecție legată de participarea la această activitate alături de deținuți condamnați. Probatoriul administrat în fața Curții nu conține nicio dovadă de natură să stabilească că, într-un mediu școlar supravegheat și controlat, preventivii ar fi fost în vreun fel afectați sau că, în penitenciarul Stara Zagora, aceștia erau separați de deținuții condamnați sau "recidiviști" și, în caz afirmativ, dacă această segregare se aplica cu privire la toate aspectele legate de regimul din închisoare.

39. Al doilea motiv invocat de Guvern a fost natura nedeterminată a detenției preventive și cerința din legislația națională ca deținuții să fie în executarea unor pedepse de un an sau mai mari înainte de a putea fi înscriși în școlile din penitenciare. Cu toate acestea, Guvernul nu a explicat de ce aceasta era o condiție necesară pentru admiterea la școala penitenciarului. Cu referire, în special, la persoanele aflate în arest preventiv, ca de pildă reclamantul, Curtea nu consideră că incertitudinea inițială cu privire la durata totală a detenției preventive ar trebui folosită ca justificare pentru privarea lor de accesul la facilitățile educaționale, poate doar în cazurile în care, din anumite motive, este clar că detenția va fi de scurtă durată. Mai mult, Guvernul nu a furnizat Curții informații statistice cu privire la disponibilitatea resurselor școlii în scopul de a justifica, de exemplu, o politică de concentrare a resurselor limitate asupra acelor deținuți ce execută pedepsele cele mai îndelungate.

40. În final, cu privire la ultimul motiv invocat de Guvern, și anume nevoia de a-l separa pe reclamant de ceilalți deținuți datorită riscului de a fi condamnat ca un "recidivist", Curtea nu consideră că acesta este un motiv întemeiat, din moment ce, la momentul faptelor, acesta era un deținut necondamnat care beneficia de prezumția de nevinovăție.

41. Prin urmare, Curtea nu consideră convingătoare niciunul din motivele invocate de Guvern, mai ales că acestea nu sunt susținute de nicio dovadă cu privire la modalitățile precise de asigurare a accesului la instruire în școala din penitenciarul Stara Zagora. Pe celălalt taler al balanței trebuie așezat interesul de netăgăduit al reclamantului pentru finalizarea studiilor

sale liceale. Valoarea învățământului în închisoare, atât în ceea ce privește deținutul, luat în mod individual, cât și mediul penitenciar și societatea în ansamblu, a fost recunoscută de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei în recomandările sale cu privire la educația în penitenciare și prin Normele penitenciare europene (a se vedea paragrafele 21-24 de mai sus).

42. În speță, Guvernul nu a furnizat nici motive practice, de exemplu lipsa resurselor școlii, nicio explicație clară cu privire la motivele legale ce au stat la baza restricției impusă reclamantului. În aceste condiții, în baza probatoriului din fața sa, Curtea nu găsește că refuzul înscrierii reclamantului la școala din penitenciarul Stara Zagora a fost suficient de previzibil, nici că a urmărit un scop legitim sau că a fost proporțional cu acel scop. Rezultă că, în speță, a existat o încălcare a articolului 2 din Protocolul nr. 1.

...

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. *Declară cererea admisibilă;*
2. *Hotărăște* că a existat o încălcare a articolului 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție;

...

Redactată în limba engleză și notificată în scris la 27 mai 2014, în conformitate cu articolul 77 §§ 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Françoise Elens-Passos
Grefier

Ineta Ziemele
Președinte

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2015.

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Prezenta traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ea nu obligă în niciun fel Curtea, care, de altfel, nu își asumă răspunderea pentru calitatea acesteia. Traducerea poate fi descărcată din baza de date HUDOC a Curții Europene a Drepturilor Omului (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din oricare altă bază de date în care Curtea a făcut această traducere disponibilă. Traducerea poate fi reprodusă în scop necomercial, condiția fiind ca titlul cauzei să fie citat în întregime, împreună cu referirea la dreptul de autor menționat anterior și la Fondul Fiduciar pentru Drepturile Omului. Dacă intenționați să folosiți vreun fragment din această traducere în scop comercial, vă rugăm să contactați publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/ European Court of Human Rights, 2015

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has share it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>) ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.